

УДК:
342.4(497.11):349.6

Прегледни
рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIV) XI, vol=32
Бр. 2 / 2012.
стр. 245-262.

*Миле Ракић**

Институт за политичке студије, Београд

УСТАВНИ ОСНОВИ У ЗАШТИТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ**

Сажетак

Основни услов и циљ сваке државне политике је опстанак државе и друштва у целини. Један од најважнијих услова за опстанак друштва и државе поред неопходног развоја демократије и демократских институција данас је изражено постала потреба за стварањем здраве животне средине као једног од најзначајнијих капацитета савременог развоја Србије. У том смислу сврха свих деловања државних институција, политичких странака итд. у Србији, мора бити усмерена ка остваривању овог плана. У раду се указује на ставове политичких партија према животној средини, који најчешће у предизборним кампањама представља један од њихових најзначајнијих атрибута. Међутим, реалност указује да многе политичке странке па чак и неке од државних институција, на чијем челу су најчешће представници политичких странака, знатно одступају од прокламованих циљева датих у предизборној кампањи..

Кључне речи: институције, политика, демократија, животна средина, политичке странке. капацитети

Оквир безбедносне политике државе чини потреба организације и функционисања унутрашње и спољне безбедности државе и друштва, односно националне безбедности. Изградња националне безбедности и њено функционисање у свакодневним условима

* Виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд

** Рад је реализован у оквиру пројекта бр. 179009 Института за политичке студије Београд, а финансира га Министарство просвете и науке Републике Србије.

је предуслов за функционисање безбедности у условима настанка ванредне ситуације. У том смислу, одређење појма националне безбедности условљен је постојећим стањем како унутар тако и ван граница наше земље. Појам безбедности одређује се на основу свеукупне политичке, војне и безбедносне ситуације и постојања претњи и опасности по безбедност државе и друштва у целини. Савремено доба донело је еру технолошко-техничког напретка услед чега су настали савремени облици претњи и опасности по безбедност на свим нивоима. Чињеница је да због тога многе државе, међу којима и оне привредно најразвијеније, нису у стању обезбедити апсолутно стабилну безбедност што у новије време представља све већу проблематику на глобалном нивоу.

Под стабилном безбедношћу данас се сматра одсутност или непостојање страха од настанка претњи и опасности по сигурност државе и угрожавање њених националних интереса. „Међународна енциклопедија друштвених знаности дефинише националну сигурност као способност државе (нације) да своје унутрашње вредности заштити од спољних опасности.“¹⁾ Свака могућа претња и опасност или настанак тих претњи условљавају угрожавање државе и друштва, а нарочито настанак ванредне ситуације у којој је неопходно спровести мере заштите и спасавања у најчешће отежаним условима.

У сваком организованом друштву (држави) централно место заузима политичка власт. Сви други облици организације власти у оквиру подсистема једне државе су, у суштини, зависни од политичке власти. У том смислу „феномен политике не обухвата само државу, нити се поклапа искључиво са политиком влашћу у њеном унутрашњем и спољном аспекту. Међутим, веома је важно да политика у демократском и цивилном друштву не треба да има директан утицај на безбедносну структуру и спровођење закона, осим у случају када се у Парламенту доноси закон. На тај начин они од парламента добијају демократску легитимацију за примену државне силе у очувању безбедности друштва у случају његове угрожености. Основни предуслов за наведено јесте обликовање и спровођење оптималне безбедносне политике. Политика у ширем значењу подразумева усмеравање људске делатности у одређеном правцу ради остварења оптималних циљева. Усмеравање друштва политика врши уз помоћ успостављања државне власти. Може се казати

1) С. Таталовић А., Гризолд В. Цвртила, *Сувремена сигурносна политика*, Голден марке-тинг-Техничка књига, Загреб, 2008, стр. 19.

да је политика уметност владања, а ако је то тако безбедносна политика имплицира потребу да на конзистентан начин се ослањања на научна истраживања која се односе безбедност.²⁾ Међународна политика безбедности заснива се на међународним конвенцијама о поштовању људских права, права на безбедност и сигурност по јединственим критеријима у оквиру планираних и усвојених докумената и међународног права. У том смислу је неопходна међународна колективна политика у циљу елиминисања свих облика претњи и угрожавања, као и усвајање и спровођење неопходних мера и активности у циљу спречавању и сузбијању свих облика угрожавања безбедности. Колективном политиком безбедности обезбеђују се права и обавезе свих чланица међународне заједнице да обезбеђују неопходан развој демократије, људска права и слобода, гаранцију за безбедност друштвеног и правног уређења, као и сигурност људи и њихове имовине. Циљ мера, радњи и активност безбедности произилазе из међународног права и међународних конвенција, као и споразума и међудржавних договора који за циљ имају обезбеђење безбедности и сигурност сваком грађанину и његовој имовини, као и неповредивост државних граница.

О ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ

Сваки нови систем у фази конституисања и развоја обилује бројним теоретским поставкама и дефиницијама различитих аутора. Тако је и у сфери дефинисања животне средине уопште и посебно у заштити и управљању тим системом. Животна средина је појам који се везује за XX век. Она и проблематика везана за њу постали су преокупација целог човечанства и научника. Животна средина представља јединствену целину међусобно повезаних фактора, чинилаца (природних, вештачких, хемијских, физичких, биолошких) који окружују човека, у коме он живи, ствара услове живљења себи и другима. Животну средину чине три подсистема: природни (настао без учешћа људског рада), друштвени (чине га односи међу људима) и технолошки (радна) средина. Животна средина је врховна синтеза природе и материјалног окружења, с једне стране, и цивилизације, односно човека, с друге. Према речнику америчке Агенције за заштиту животне средине, појам животна средина (environment) се одређује као збир екстерних услова

2) Рамо Маслеша, *Теорије и систем сигурности*, магистрат-Сарајево, Сарајево, 2001, стр. 137.

који утичу на живот, развој и преживљавање организама. Сличне дефиниције постоје у оквиру Европске уније. Једна од њих каже: “Животна средина је скуп елемената који у сложености својих односа чине оквире, средину и услове човека и друштва”. Животна средина је, дакле, врло широк и свеобухватан појам који обухвата сву живу и неживу природу, антропогене творевине човека и њихове односе. Истовремено појам “екологу” се користи да би означио “однос живих бића међусобно и према окружењу или проучавање таквих односа”. Према ISO 14001 и ISO 14004 животна средина је дефинисана као “окружење у којем одређена организација ради, укључујући и њихове узајамне односе”.

У српском законодавству користи се појам животна средина, мада у литератури и говорном језику сусрећемо и термин “човекова средина”. Међутим, исправније је и боље да се користи израз “животна средина” јер, иако је човеков утицај на планети огроман, није свака средина само човекова. На простору планете Земље постоје разни видови живота и живих организама који настајују сваки простор, а у сваком простору није човек. У законодавству Србије, појам животне средине је одређен крајње широко и релативно униформно. Закон о заштити животне средине животну средину дефинише као скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно просторе и услове за живот.

ЖИВОТНА СРЕДИНА У АКТИМА МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Организација Уједињених нација (ОУН) је светска организација држава, настала на основу Повеље уједињених нација усвојене у Сан Франциску, 26.06.1945. године с главним органима, а то су: Генерална скупштина, Савет безбедности, Економски и Социјални савет, Старатељски савет, Међународни суд правде и Секретеријат.

Универзална организација о правима човека усвојена 10.12.1948. са корпусом људских права, између којих није регулисано право на здраву животну средину.

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, усвојен 1966. године који такође не регулише право на здраву животну средину.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода усвојена 1950. године. Између многобројних докумената о праву на рад ни у овој конвенцији право на здраву животну средину није ни споменуто.

Европска социјална повеља из 1961, допуњена 1988., 1991., и 1995. године, са мноштвом докумената о праву на рад, којима је, између осталог, регулисано право на безбедне и здраве услове живота људи.. Овим документом исправљена је неправда из других докумената, да запослени има право на здраву животну средину.³⁾

Протокол из Кјота - Прихватање и ратификација Протокола према образложењу на Скупштини представља документ од политичког, економског и правног значаја за Републику Србију. Њехов је велики допринос (значај) односи се на заштиту животне средине и развој (примену) чистих технологија у области заштите животне средине. Усвајањем закона на основу Протокола и предузимањем адекватних мера које су предвиђене, постигло би се смањење количине издувних гасова у саобраћају а нарочито у урбаним срединама. Протоколом се указује на утврђене обавезе индустријско развијених земаља о смањењу емисије штетних гасова са ефектом стаклене баште, док за земље у развоју, међу којима је и Република Србија, овим протоколом се не уводе нове обавезе.

Оквирна Конвенција Уједињених нација (УН) о промени климе (*Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*), је додаток међународном споразуму о климатским променама, потписаних са циљем смањења емисије угљен диоксида и других гасова који изазивају ефекат стаклене баште. Протокол је потписало 170 држава децембра 2006. године. Протоколом се смањује испуштање гасова који изазивају ефекте стаклене баште (угљен диоксид, метан, азот,-диоксид, флуороугљоводоник, перфлуороугљоводоник и хексафлорида). Сви ови гасови, поред осталих, су веома допринели глобалном загревању и климатским променама. САД и неке мање државе су ипак одбиле ратификовање протокола из Кјота, што потврђује да ће исте и у будуће избегавати примену прописа предвиђених Притоколом као и у протеклом периоду.

Чињеница је да су економски развијене државе управо те које су највише угрожавале животну средину до сада због чега је до-

3) *Радно право*, Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2007. (Практикум радног права) стр. 23.

шло до смањења дебљине озонског омотача и претње по здравља живих бића као и до уништења дела биљног света.⁴⁾

ЖИВОТНА СРЕДИНА У ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Уставом Републике Србије (Сл. гл. РС 1/90), прокламује се једнакост грађана у правима и дужностима без обзира на рад, пол, рођење, језик, националност, припадност, вероисповест, политичка и друга уверења, образовање, социјално порекло и друго. Међутим, од посебног је значаја у нашем случају што је Уставом Републике Србије регулисано право на безбедност здравља на раду (заштита на раду)⁵⁾, што је један од основних права на здраву животну средину. Уставом Републике Србије није посебно разматрано право на здраву животну средину, већ је то право пренето на законска документа. Без обзира на решење правним актима, здрава животна средина је право сваког грађанина и исто је морало бити разматрано и уставним актима.

Претходни Устави СФРЈ, СРЈ и Републике Србије у садржајним основама увек су имали у уређену заштиту животне средине. У Уставу бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије чланом 97. регулисано је питање права на заштиту животне средине. „Поменути Уставом раднии људи, грађани, организације удруженог рада и политичке организација, имале су право и дужност да обезбеђују услове за очување и развој природних и радом створених вредности човекове средине, као и да спречавају и отклањају штетне последице које загађивањем ваздуха, тла, воде, водотока или доводе у опасност живот и здравље људи.“ Уставом Републике Србије из 2007. године у чл. 74, такође је регулисано право на здраву животну средину и на благовремено потпуно обавештавање о њеном стању. Затим свако, а посебно Аутономне покрајине (Косово и Метохија и Војводина), одговарају за заштиту животне средине. Свако је дужан да чува и побољшава животну средину.

Што се тиче дела Републике Србије тј. Косова и Метохије, животна средина није у потпуности очувана већ је нарушена изазивањем ратних дејстава у којима је агресијом НАТО-а и уз не-

4) <file/F/23.01.2008/Kjoto%201.htm>

5) *Исто*, стр. 31.

пријатељску делатност дела албанског становништва нарушени животна средина, а нарочито применом муниције обogaћеном радиоактивним материјалом. Међутим, оружане снаге НАТО пакта су агресијом на СРЈ нарушиле животну средину на целом њеном простору употребом авио бомби и са биолошко-хемијским материјама. Овим ничим изазваним актом и без одлуке Савете безбедности Уједињених нација повређен је Устав бивше СРЈ, у чијем саставу су биле Република Србија, и Република Црна Гора. Од тих последица већи део грађана изгубио је живот, док је велики број лица оболео од различитих болести, а материјална и природна богатства су уништена и затрована, док је животињски свет страдао у ни до данас тачно утврђеним процентима.

Еколошко право - „Свако људско друштво, користећи природне ресурсе, преуређујући природу, развијајући се, временом је уочило да у тим процесима морају бити поштована одређена правила природе, а истовремено, да због њих морају бити донешена све прецизнија друштвена правила понашања, да би се ови процеси несметано одвијали. У таквој ситуацији правници су почели да размишљају о томе да, кад се говори о: производњи енергије, коришћењу воде и водотока, шума или обрадивог земљишта, исте процесе ваља што прецизније регулисати.⁶⁾ Сагледавајући све наведене аспекте, управо да би што ефикасније реаговали на растуће проблеме угрожавања и повреде животне средине, неопходно нам је потребно и реаговање и правним средствима.⁷⁾

Еколошко право као интегрални део правне науке, заслужује озбиљнија истраживања и наставно изучавање, а самим тим формирање предметне целине. Екологију као мултидисциплинарну науку не изучава само правна наука, већ и социологија као хуману науку, медицина и науке безбедности. Поједини правници у правној науци (*ecos*), схватају искључиво као животну средину у њеном ужем значењу. Ако анализирамо *ecos* можемо га схватити као појам који означава животну средину, а анализом његове дефиниције могли би га означити као научном дисциплином. Та дефиниција би, пре свега, била усмерена на одређени локалитет, као ужи део екологије. Екологија је наука која обухвата целокупну атмосферу у смислу здраве средине, стога заслужује једну правилнију и ком-

6) Владан Јолцић, *Еколошко право у транзицији - пример Србије*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2007, стр. 27.

7) *Исто*, стр. 9.

плетнију дефиницију која би оправдала њену целовитост. Уосталом сам термин „*ecos*“ или старогрчким језиком „*oicos*“ у преводу означава кућа, станиште.... Због тога се може поставити питање да ли екологија подразумева само „кућа“ или нечије станиште које подразумева ограничени простор. Према томе, екологију као науку неопходно је посматрати кроз више научних дисциплина због чега се изучавању исте мора приступити знатно озбиљније.

Закон о основама заштите животне средине - Овим законом уређени су принципи, критеријуми и мере којима се обезбеђује здрава животна средина у Републици Србији. У остварењу заштите животне средине учествују грађани, предузећа, установе, државни органи и друга правна лица. Заштита животне средине подразумева низ мера ради спречавања угрожавања животне средине, очувања природне равнотеже и рационалног коришћења природних богатстава. Природне вредности или богатства подразумевају ваздух, воду, море, земљиште, шуме и биодиверзитет.

Загађивање животне средине подразумева уношење, остављање и производњу загађујућих материја којима се угрожава животна средина. Загађење се остварује људским делатностима (производња, отпад, испаравања, и кварови на постројењима) и природним процесима (вулкани, земљотреси, ветрови, олује, поплаве, велике падавине и сл.), који остављају последице по живи и биљни свет.

Дакле, ради се о облицима и узроцима загађења животне средине, услед којих долази до појаве заразних болести, обољења, повреда и тровања живог света, као и оштећења и уништавање биљног света.⁸⁾

ЖИВОТНА СРЕДИНА У ПРОГРАМИМА ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА

Несумњиво је да је демократија за сваки народ веома посебан и различит задатак. Припада групи значајних политичких појмова који се најчешће не могу сажето и једноставно дефинисати. Етимолошки, демократија је изведена од грчких речи демос (народ) и кратос (снага). Недоречености у схватању и тумачењу демократије настају због разлике између саме идеје и облика који демократија поприма када се институционализује, односно реално примени као концепт друштвеног уређења. Проблеми схватања демократије ле-

8) Закон о основама заштите животне средине Републике Србије.

же и у различитим нивоима на који индивидуе, појединци схватају, доживљавају своја индивидуална права одн. да ли су, и на који начин, упознати са својим правима. Демократија је политичка оријентација која фаворизује владу народа одн. изабраних представника народа. Демократија је политички систем базиран на могућности да народ (грађани) може да бира своје представнике. Право на бирање представника је основни и суштински концепт демократије, који може да се примењује различитим методама и да поприма различите облике. Демократија може да се схвати и као систем владавине већине. То значи да најјача организована група може да диктира, у реалним условима не ретко и намеће своју вољу осталима (мањини). Данас, да би се у некој држави унутрашње уређење, односно државни систем, могао назвати демократским, подразумева се да сваки грађанин мора имати иста права и слободе (све док туђа права и слободе не прекрши). Права и слободе политичка наука разврстава у 4 генерације: грађанска, политичка, економска и социјална. Овде бисмо могли имплементирати и она везана за животну средину. Она подразумевају слободу вероисповиести, националног и етничког опредељења, употребе језика, слободу медија и штампе, слободу грађана да се окупљају и размењују мишљења. Међутим, веома ретко се говори или ставља акценат на могућност и учешће, односно могућност одлучивања грађана о сопственој животној средини. Сваки грађанин (пунолетни) мора имати право, како да бира свога представника у парламенту или влади, тако да директно или преко својих представника одлучује и уређује и животну средину. Ипак, и у демократски развијеним земљама наилази се на одређену проблематику, а нарочито када се ради о неким конкретним питањима као нпр. о односу према животној средини. Тако се по питању животне средине могу наћи, не само у нашој земљи, велике девијације у односу на вољу и жељу народа у односу на њихове демократски изабране политичке представнике. Најчешћа девијантност се огледа у игнорисању или немогућности остварења сопствених “страначких програма”, а на основу којих су странке и дошле на власт. Због тога када се ради о важним питањима као нпр. о животној средини која у новије време добија све веће па чак и огромно значење, често се може говорити и о угрожености демократије. Дакле, стабилност државе и њеног демократског уређења у многоме зависи од реализације тј. остварења или неостварења програмских циљева демократски изабраних представника народа (политичких странака) и демократске власти. Овај утицај

је у директној вези са важношћу постављених циљева политичке странке, односно од утицаја неких елемената из тог “програма” на живот становништва у држави.

Капацитети политичких странака

Вишепартијски избори у бившим републикама СФРЈ су показали да еколошке – Зелене странке (партије) немају велике шансе да постану и парламентарне странке. Избори у Србији и бившим републикама су представљали обрачун између комунистичких партија, сада трансформисаних у социјалистичке или социјалдемократске партије и традиционалних конзервативних (антикомунистичких) партија грађанске оријентације. У том сукобу места није било за идеје еколошких партија. Међу првим политичким странкама у Србији, била је Зелена странка Србије основана фебруара 1990. године и уписана је у регистар под редним бројем 23. Ова странка је створена од стране научника, универзитетских професора, еколошких и антинуклеарних активиста и доживела је неуспех на првим вишепартијским парламентарним и председничким изборима 1990. године, не освајајући ниједно место у парламенту. У узаврелој ситуацији где је главно питање било опстанак Југославије, идеја екологије била је на маргини иако су свестранке у својим наступима на националној телевизији морале да објасне, своје ставове о заштити животне средине. На следећим парламентарним изборима 1991. године, Зелена странка у Србији изашла је са тзв. Манифестом који се разликовао од класичних партијских програма. Манифест је поставио себи циљ да мобилише политички неопредељене грађане као и оне који су проеколошки оријентисани. И једна и друга група на коју су зелени рачунали били су мањина што је довело животну средину на маргину политичке сцене у Србији у време кад се држава распада и почиње рат. Манифест Зелене странке састојао се из десет Целина у којој су изложени основни ставови ове партије. Мото ове партије био је – Без демократије нема екологије! Без екологије нема демократије! Што даље значи опстанак природе и људске врсте предуслов је људским правима и демократским слободама. Само слободно и демократско друштво може бити у еколошкој равнотежи са природом.

Програм Зелене странке Србије био је заснован на идејама немачких зелених, које су биле прилагођене еколошкој свести наших грађана и духу времена. Можемо рећи да није била дефиниса-

на политичка улога Зелене странке, која је у покушају постизања парламентарног статуса заузела став о себи као пола партија-пола покрет. Таква идеја се правдала жељом руководства партије да се стварањем прве (еколошке) партије не разбија и неутралише еколошки, посебно антинуклеарни покрет.

Међутим, политички утопизам је пратио и еколошки утопизам. У Србији данас постоји осам регистрованих зелених политичких странака. Све ове политичке партије имају минорну улогу у политичком животу Србије. Узроци маргинализације ових политичких партија су исти као и у другим земљама транзиције, а специфични у Србији по којима се разликују су: перманентна социјална, економска и политичка криза од настанка вишепартизма па до данас, међународне економске санкције, агресија НАТО пакта итд. Уколико погледамо њихову активност, можемо рећи да су саме себе довеле у аутистично политичко понашање. Због тога чудно звучи да „један део грађана Србије још увек емоционално расуђује о многим питањима која се тичу њиховог досадашњег и будућег живота, и везан је на овај или онај начин, изових или оних разлога, за одређене политичке странке или личности“.⁹⁾ У политичком животу Србије активно учествују две еколошке партије. То су Зелена странка – ЕКО, са седиштем у Вршцу и Зелени Србије, са седиштем у Новом Саду. Еколошке партије у Србији, као и исте партије у земљама бившег социјализма, нису успеле да у кризним и преломним временима искористе политичку ситуацију свој ентузијазам, енергију и идеје претворе у политичку снагу у периоду транзиције. Десило се да су многе нестале са политичке сцене а разлога је било више. Први узрок представљају унутрашњи конфликти изражени у личним несугласицама, размимоилажењима, недовољно развијеним стратегијама и наравно у изборима личности које ће водити партију. Руководства еколошких партија у Србији задржали су “стари” начин размишљања, који је преузет из једнопартијског система, који се изражавао у непознавању логике вишепартијског политичког система. Еколошке партије нису биле масовне партије, а већином су биле са “безименим лидером”, па је и то био разлог за неуспех. Нису умале своју одређену социјалну основу, специфичне друштвене групе на које су могли да рачунају. Такође, еколошке партије у Србији су предимензионирале екологију а самим тим су потцениле и интересе бирачког тела. Питања која су интересовала

9) Миле Ракић, „Продукција кризе у Србији“, *Политичка ревија*, бр. 2/2011, ИПС, стр. 241.

бираче: запосленост, наднице, социјална заштита, односно факторе који утичу на квалитет економског живота. Еколошке партије из Западне Европе су се бавиле и другим питањима попут права хомосексуалаца, легализације проституције итд, а наше због општег конзервативизма, и политичког и културног, то нису могле да учине.

ИЗВОРИ УГРОЖАВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Заштита животне средине је светски - планетарни проблем. Ипак, решење тога проблема обухвата ангажовање просторно омеђених територија - држава. Свака од њих има сопствене законе који се тичу заштите животне средине и свака тај проблем решава на свој начин. Но, шире посматрано, оно што ван сваке сумње доприноси решењу тог глобалног проблема јесте сарадња на глобалном нивоу. Наравно, управо због чињенице да свака држава има сопствене законе, свака од њих би требало да о том проблему размишља глобално, а да га решава локално, у оквиру својих граница.

Загађење вода - Од свих природних ресурса вода је на површини земље заступљенија у највећој мери и покрива око 70% земљене површине, док од укупне запремине воде приближно је 80-90% под морским водама. Количина воде која је непосредно расположива за људске активности представља само 0,002% укупне количине воде. Количина слатке воде која се може користити је 96-97% а то су подземне воде, око 2% су језерске воде, а само 1% су водотоци.¹⁰⁾ Анализирајући количину питке воде и воде коју је могуће користити, количине су веома мале у односу на количину отпадних материја које се мешају са овим водама чиме се угрожава еко систем и екологија уопште. Најчешће те воде нису употребљиве за али ни за ширу употребу. Дакле, када је данас такво стање са водом у будућности вода и живот без чистр воде биће немогућ. Ове чињенице већ представљају алармантно стање и упућују на потребу брзог реаговања у заштити вода и еко система.

Загађење ваздуха - Изворе у загађењу ваздуха можемо сврстати у три групе, а које подразумевају:

1. Сагоревање као најраспорострањенији извор загађња ваздуха, која настају из кућних и индустријских ложишта. Из димњака или ложишта истичу непотпуно сагорели димови и гасовиу-

10) Ванчина Фрањо, *Човекова околина*, Загреб, 1998, стр. 45.

гљенводоник, угљенмоноксид и сл. који оксидирају у сумпорне оксиде. Ова врста загађене материје је један од угроживача човекове околине. Што се тиче индустријских постројења додатан проблем представљају груписани индустријски објекти на малом простору, а који избацују из својих ложишта огромне количине гасова на малом простору, који се задржавају у ваздуху и временом падају на земљишни простор чиме у потпуности загађују целокупну околину на једном одређеном простору.

2. Велики загађивачи ваздушног простора тј човекове средине су и војни и цивилни ваздухоплови, као и други летећи објекти са погонским моторима и који користе различита погонска горива. Један авион са млазним моторима да би прелетео Антлатик потрпши 35 тона кисеоника при чему избаци 40 тона угљен диоксида, а то указује да је само овај податак алармантан, а колико још има таквих угроживача можемо само предпостављати. Према неким подацима у ваздух се испусти 26 аноорганичних и 208 органичних плинава и пара и 104 врсте честица. Гасови или плинови који се испуштају у ваздух из различитих мотора су: угљен моноксид, олово, угљен водоник и кисеонични оксиди.¹¹⁾

Загађивање природе отпадом - „Под отпадом се подразумевају све врсте материјала који немају употребну вредност, а који настају у процесу производње, рада, коришћења, саобраћаја и другим делатностима. Чврст отпад је сложен и хетероген материјал који настаје човековим активностима у стану, на послу, јавном месту, индустрији, пољопривреди и другим местима. Највећи произвођачи отпада у градовима су домаћинства и јавне градске површине (улице, тргови, паркови). Урбанизација и индустријализација утицали су на повећање отпада, који постаје светски проблем, а у наредном периоду биће један од приоритетних за решавање. По једном становнику у већим сватским градовима има три и више килограма отпада дневно. Чињеница је да се повећањем броја становника и стандарда живота поваћава и количина отпада који се не ретко сматра ресурсима.“¹²⁾ Отпад је људски производ у највећим случајевима, а наручито у индустријски развијеним земљама, које су контуинирани загађивачи животне средине. Иако су сви произвођачи према националном законодавству обавезни санирати отпадне материје ипак многи то не чине услед чега долази до зага-

11) Исто, стр. 69.

12) Јолцић В., *Еколошко право*, Београд, 1998, стр. 125.

ђења животне средине са веома високим процентом опасности по живот људи и биљни свет. Не само да одбачени отпад у природи представља претњу великим загађењем и тровањем него се исти често налази на тржишту као високо цењена роба, наручито нуклеарни отпади. Данас је управљање отпадом веома профитбилна делатност иако исти суштински представља веома велику претњу животној средини. Другим речима отпад представља велику претњу у свету са различитим последицама. Нарочито представљају претњу нуклеарни, хемијски и биолошки отпад који се све чешће откривају на многим депонијама познате и непознате локације, а који се илегално увози из других држава у циљу производње нуклераног и биолошког оружја.¹³⁾ Повећања и складиштење опасног отпада у индустријски развијеним земљама, а ради стицања профита са великим ризицима одвија се изван законских прописа, нашта упућује италијанска студија у делу бизниса у организацији „мафије“ која показује нагло интересовање за послове у вези са отпадом.¹⁴⁾ У Републици Србији проблем одлагања отпадног материјала у потпуности није регулисан чиме је омогућено да се загађује животна средина. У суштини депонија је „место на површини или испод површине земљишта где се отпад одлаже укључујући: интерна места, стална места (која се користе за одлагање отпада дуже од годину дана), осим трансфер станица и складишта.“¹⁵⁾

*

Обзиром на досадашњи демократски развој Србије, а нарочито период после другог светског рата као и због, објективно говорећи, повољног географског положаја на Балканском полуострву, Република Србија има своје законе и начине да се суочи са растућим еколошким проблемима. Међутим, ти закони морају бити у сагласности са законима већих територијалних јединица. У састав неких од њих Србија већ улази, док у неке још није ушла. Ово због чињенице да знатно већа формација, Европска Унија има стандард за све државе-чланице, па и усклађење њихових закона по питању еколошких проблема. Поред многих других усклађивања која Србија мора да изврши да би постала чланица Европске Уни-

13) Са нуклеарним отпадом путем оружја суочила се Република Србија и Република Српска током НАТО бомбардовања из ваздуха, чије нуклеарне бомбе у свом садржају су поседовале отпад уранијума.

14) Марковић С., *Моћ отпада у време транзиције*, Заштите животне средине Републике Србије, Нови Сад, 2008, стр. 103.

15) Марковић С., *Моћ отпада у цивилном друштву*, Графика Шабац, Шабац, 2006, стр. 39.

је, она мора да побољша и свој стандард, како економски, тако и еколошки. Оно што нама недостаје је еколошка свест појединца, индивидуе, грађанина Србије, политичких партија. Један од узрока неуспеха еколошких партија у Србији лежи у историји њиховог настанка. Ове партије нису настале у центру политичких збивања, односно не у Београду, већ у другим градовима у Србији, као што су Вршац, Нови Сад, Ниш, Топола. Ове партије су се углавном понашале као еколошки покрети. Уместо да учествују по сваку цену на националним и локалним изборима, и да на тај начин процене своју реалну снагу и моћ, еколошке партије у Србији су изабрале пут самоизолације, концентришући се на образовно-еколошке активности, еколошко оријентисане туристичке организације, које у виду излета и екскурзија проширују еколошку свест људи. Уопштено говорећи „Криза која је наступила, дакле, говори да је криза институција дубља од свих досадашњих и да решење треба тражити не само у реформи институција, већ и у сфери духа – духовној обнови, што би, потом, дало принципе и вредности за реформу и поновно давање смисла раду државних институција“.¹⁶⁾ Свест о глобалном загађењу мора бити присутна од самог почетка школовања, не да заплаши већ да упозори на могуће опасности, предупреди нова загађења и омогући дугорочност свих акција. Једино свесне јединке и друштва у целини могу предузети и успешно остварити активности на очувању, истраживању и креирању нових, хуманих, еколошких вредности. Да би се развила “еколошка дисциплина” код људи, грађанина Србије потребне су демократске снаге и демократске (државне) институције. Снаге које то морају да обезбеде јесу законодавна власт, извршна власт, са својим превентивним и репресивним мерама, мање политичке групе, невладине организације и појединци. Сви они морају бити пример грађанину (узоран пример демократије) како треба размишљати и радити да бисмо живели чистије, опуштеније и здравије.

У суштини предуслов за адекватно стање и очување непосредног и општег животног окружења јесте да човек и друштво, којем припада, буду засновани на праву, једнакостима, слободама, толеранцији и свим демократским принципима. Потребно је да постоји уређено демократско друштво, истинске демократске политичке партије чије се активности своде на испуњење обећања грађанима.

16) Зоран Милошевић, Демократија и капацитети политичких институција, *Политичка ревија*, бр. 1, ИПС, Београд, 2011, стр. 42.

Mile Rakic

CONSTITUTIONAL BASIS IN THE PROTECTION OF THE ENVIRONMENT

Summary

A basic objective of each state politics is survival of the state and society in general. Nowadays one of most important preconditions for the survival of the society and state, in addition to a necessity of development of democracy and democratic institutions, has turned out to be an increasing need for creation of healthy natural surrounding (natural environment) as one of the most significant capacities of development in modern Serbia. In this sense, the objective of all activities of the state institutions, political parties, etc. in Serbia must be directed toward accomplishment of this plan. In this text author underlined standpoints of the political parties towards natural environment which is most often in their pre-election campaigns strongly accentuated as one of their great activity-oriented points. However, reality shows that many political parties, even some state institutions which often have representatives of political parties in their managing positions, greatly differ from their declared objectives in their pre-election campaigns.

Key Words: institutions, politics, democracy, natural environment, political parties, capacities

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић Славко, *Заштита животне средине Републике Србије*, Нови Сад, 2008.
- Ђармати Ш., Јаковљевић В., *Цивилна заштита у СР Југославији*, Београд, 1996.
- Ђорђевић М. и други, *Цивилна одбрана*, Филолошки факултет, Београд, 1995.
- Ђукановић М., *Еколошки изазов*, Елит, Београд, 1991.
- Ђукановић М., *Животна средина и одржив развој*, Елит, Београд, 1996.
- Закон о заштити животне средине, *Службени гласник РС*, Београд, бр. 135/04.
- Јолцић В., *Еколошка политика*, Београд, 2008.
- Јолцић Владан, *Еколошко право*, Београд, 1998.
- Килибарда Крсто, *Морално еколошка култура*, Драганић, Београд, 1998.

- Малиш-Сазевска Марина, *Еколошки криминалитет*, График Принт, Скопље, 2007.
- Марковић Слободан, *Моћ отпада у цивилном друштву*, Графика, Шабац, 2006.
- Милановић С. Б., *Еколошка економија*, Факултет заштите на раду, Ниш, 2000.
- Милошевић Зоран, *Демократија и капацитети политичких институција*, *Политичка ревија*, бр. 1, ИПС, Београд, 2011.
- Ракић М., Ђорђевић М., *Превенција угрожавања животне средине у функцији развоја друштва*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Ракић М., *Безбедносна превентива – стање и перспективе едукације субјеката безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Ракић М., *Безбедносна превентива*, Институт за политичке студије, Београд, 2006.
- Тодић Д., В. Вукасовић, *Еколошка криза у свету и одговорност међународне заједнице*, Београд, 2002.
- Тодић Д., В. Вукасовић, *Међународне организације и међународна сарадња у области заштите животне средине*, Београд, 1999.
- Тодић Д., *Савремена политика и право животне средине*, Београд, 2002.

Resume

Considering hitherto democratic development of Serbia, in particular a period after the Second World War and its advantageous geographic position in the Balkan peninsula, Republic of Serbia has its laws and ways to cope with increasing ecological problems. However, these laws must be standardized in accord with the laws of great territorial units. In that sense Serbia has already become the part of some of them and in case of some others still has not done it. This is relevant to a fact that a far greater unit, the European Unit, has one standard for all its member-states, including the standardization of its laws regarding ecological problems. In addition to many other standardizations that Serbia yet has to accomplish in order to become the member-state of the European Union, it needs to improve its own standards regarding economy and ecology. What is missing is ecological awareness of individuals, citizens of Serbia and members of political parties alike. One of causes of failure of ecological parties in Serbia is related to the history of their beginnings. These parties were not established in the center of the state's political activities, that is, they were not established in Belgrade, but in other cities throughout Serbia such as Vrsac, Novi Sad, Nis or Topola. These parties have mainly taken the role of ecological movements. Instead of participating by all means in national and local elections, which would

provide them the opportunity of estimation of their real power and influence, the ecological parties in Serbia took direction of self-isolation, focusing on educational activities and cooperation with ecologically oriented tourist organization which spread ecological awareness in people through their organization of school journeys and other type of journeys. Generally speaking, "This recent crisis is a proof that the crisis of institutions has been far deeper from all previous crisis so far and that solution is to be searched for not only in institutional reforms but also in the field of spirituality – in sense of spiritual reformation, which would consequently provided principles and values for a reform and revival of meaningfulness of activities of the state institutions." There should be presented a layout for gaining awareness on global pollution from the very beginning of education, not for purpose of frightening people, but for purpose of warning them on possible dangers and providing them with opportunity to prevent new pollutions and provide for longevity of all actions. Only individuals and societies with such awareness can successfully undergo activities for preservations, research and creation of new human and ecological values. For purpose of development of "ecological discipline" of people, citizens of Serbia, democratic forces and democratic (the state) institutions are needed. These forces that have to provide the ecological discipline are legislative power and executive power with their preventive and repression measures, smaller political groups, non-government organizations and individuals. They all have to be an example for the citizens (an exemplary model of democracy) on how it is necessary to think and act in order to live purer, more relaxed and healthy life.

In fact a precondition for accomplishment of a normal state of affairs and preservation of general natural environment is that both a man and society to which she /he belongs are based on the right, equalities, freedoms, tolerance and all democratic principles. There is necessity for accomplishment of democratic society with true democratic political parties whose activities are not limited to fulfillment of promises to citizens.